

چرا ایران در سوم شهریور ۱۳۲۰ توسط متفقین اشغال شد؟

مازندران تا خوزستان رعیت املاک رضاخان بودند و درآمد سالانه او به ارقام نجومی می‌رسید که بخش زیادی از آن به حساب بانکی وی در لندن واریز می‌شد.^۱ براساس همین اموال، این شاه کاسب، هنگام سقوط بی‌گمان ثروتمندترین مرد جهان بود. با وجود از میان رفتن استقلال و سلب عزت ملی توسط بیگانگان، مردم از سقوط رضاخان خشنود و دربراندازی رضاخان با روس و انگلیس هم‌داستان شدند و این موضوع، چنان عریان بود که رضاخان تا واپسین لحظه حیات، به‌گفته علی ایزدی، از آن نالان بود. خبرنگار «نیویورک تایمز» در ۹ سپتامبر ۱۹۴۱م/ ۱۸ شهریور ۱۳۲۰، درباره واکنش مردم ایران به براندازی وی، از مشهود بودن احساسات ضد شاهی مردم سخن گفته است.^۲

باری رضاخان به جنوب ایران گریخت و از سوی بریتانیا اجازه یافت که دوران تبعید خود را در ژوهانسبورگ واقع در آفریقای جنوبی سپری کند. اردشیر زاهدی در گفت‌وگو با نویسنده گفته است: در آن زمان، من کودک بودم، پدرم برای رضاشاه بسیار متأسف بود که به چنین روزی افتاد و نسبت به وفاداری، تا اصفهان او را همراهی کرد. من هم با او رفتم. رضاخان به پدرم گفت: من دیگر رفتم؛ شما بروید نزد پسرم؛ او را تنها نگذارید. سرانجام متفقین پذیرفتند که محمدرضا پهلوی به‌جای او بر تخت سلطنت تکیه زند.

منبع: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

● پی‌نوشت‌ها

- فایل صوتی مصاحبه حبیب لاجوردی با علی ایزدی (۱۹۸۳)، تارنمای مطالعات تاریخ شفاهی ایران وابسته به دانشگاه هاروارد؛
- محمد ترکمان، اسناد نقش بی‌طرفی ایران در شهریور ۱۳۲۰، سیاست خارجی در آستانه اشغال، تهران، کویو، ۱۳۷۰، ص: ۳۷، ا.پ.ی،اول ساتن، رضاشاه کبیر یا ایران نو، ترجمه عبدالعظیم صبوری،تهران،بی.تا،۱۳۴۲، صص:۴۹۹-۴۹۸؛
- فایل صوتی مصاحبه حبیب لاجوردی با علی ایزدی (۱۹۸۳)، تارنمای مطالعات تاریخ شفاهی ایران وابسته به دانشگاه هاروارد؛
- کاوه بیات، کامییز رزم‌آرا، خاطرات سپهبد رزم‌آرا، تهران، پردیس دانش، صص:۱۴۰-۱۳؛
- حسین فردوست، ظهور و سقوط سلطنت پهلوی، تهران، مؤسسه اطلاعات، ۱۳۸۱، ص: ۴۸؛
- باقر عاقلی، «درباره زمانه و کارنامه سیاسی محمدعلی فروغی: صدوسی‌سالگی تجدد محافظه‌کارانه»، روزنامه‌انتقاد، ش.۱۳۷۱، ۱۳۷۱/۲۰/۱۳۸۶؛
- عبدالرضا هوشنگ مهجوی، سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی ۱۳۵۲–۱۳۵۰، تهران، البرز، ۱۳۷۵، ص:۷۱، همایون ال‌هی، اهمیت استراتژی‌کی ایران در جنگ جهانی دوم، تهران، نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹، ص:۱۴۱؛
- محمدقلی مجد، شهریور ۱۳۲۰، اسرار حمله متفقین به ایران، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۹۸، صص: ۳۱ و ۳۲؛محمد ترکمان، اسناد نقش بی‌طرفی ایران در شهریور ۱۳۲۰، سیاست خارجی در آستانه اشغال، تهران، کویو، ۱۳۷۰، ص:۷؛
- همایون ال‌هی، اهمیت استراتژی‌های ایران در جنگ جهانی دوم، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ص:۱۳۴؛محمدقلی مجد، همان، صص:۴۸۱-۴۷۰؛
- همان؛
- بررسی اسناد موجود در پژوهشکده تاریخ معاصر توسط موسی فقیه حقانی (مصاحبه با یاشگاه خیرنگاران جوان، ۱۳۹۸/۱۱/۲۲)، خسرو معتضد، رضاشاه از سوادکوه تا ژوهانسبورگ، تهران، نشر ثالث، ۱۳۷۷، ص: ۶۷۱؛ پرواند آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب، ترجمه احمد گل‌محمدی، تهران، نشر نی، ۱۳۷۷، ص: ۱۸۷، رضاشاه: خاطرات سلیمان بهبودی، شمس پهلوی، علی ایزدی، به‌اهتمام غلامحسین میرزاصالح، تهران، طرح نو، ۱۳۷۲، ص: ۱۸۷؛
- محمدقلی مجد، همان، ص:۴۶۵؛
- گفت‌وگوی نویسنده با اردشیر زاهدی.

پشتیبانی از فعالیت‌های مستعدین برتر حوزوی

به اطلاع طلاب مستعد برتری که در «طرح شهید وزوایی» بنیاد ملی نخیشان، نسبت به ثبت فعالیت‌های چهار ساله خود اقدام کرده‌اند، می‌رساند، بنیاد ملی نخیشان، افرادی را که در هر یک از مراکز حوزوی دارای بالاترین امتیاز بوده‌اند، تعیین نموده است.

خبرگزاری حوزه، با اشاره به خبر فوق آورده است: به مشمولین این طرح، پیامکی حاوی لینک سامانه به‌همراه نام کاربری و رمز عبور ارسال شده است.

این طلاب حداکثر تا تاریخ ۱۴۰۱/۶/۴ فرصت دارند، با مراجعه به پایگاه اینترنتی monh.ir نسبت به ثبت و بارگذاری فعالیت‌های انجام‌شده از تاریخ ۱۴۰۰/۷/۱ اقدام نمایند.

طلاب می‌توانند سؤالات خود را به آدرس ۱۲۰۲۳@Hadi در اینا ارسال نمایند.

و پیشروی روس‌ها به قزوین و شنیدن خبر متلاشی شدن لشکرهای تبریز، رضائیه، رشت، مشهد، اردبیل و گرگان در وضعیت غافل‌گیری، ابتکار عمل را به‌کلی از دست داد و با وجود آنکه در گذشته همواره شخصیت تزلزل‌ناپذیری از خود به‌نمایش گذاشته بود، در این زمان به‌طرز شگفت‌انگیزی خود را باخت، به‌گفته رزم‌آرا، رضاخان چنان خود را باخته بود که مرتب می‌دوید و گریه می‌کرد و می‌گفت: عن‌قریب است برسند، بگیرند و اعدامان کنند.^۳ فردوست در خاطرات خود روایت کرده است: در این موقع، رضاخان خمیده شده بود و بدون عصا نمی‌توانست حرکت کند... اراده‌اش را از دست داده بود و حرف‌های ضدونقیض می‌زد و هرکس هرچه می‌گفت، تصویب می‌شد.^۴ امرای ارتش نیز با مشاهده عجز و انکسار در رضاخان، روحیه خود را برای مقابله با نیروهای متخاصم از دست دادند و بیش از پیش به فکر فرار از جبهه‌های جنگ افتادند.

رضاخان بعد از اشغال شهرهای آذربایجان، به‌جای ضرب شست نشان دادن به دشمن، به فکر فرار افتاد و از ترس بمباران هواپیماهای شوروی به قم رفت؛^۵ اما در پی کاهش سرعت حرکت روس‌ها در شهرهای شمالی، دوباره مختصر جرئت پیدا کرد و به تهران بازگشت و کوشید، بر اوضاع مسلط شود.^۶ در این مدت، شهرهای شمالی ایران پیوسته آماج بمب‌های هوایی و توپ‌های زمینی ارتش روسیه قرار داشت. روز ۲۳ شهریور اسامیرنوف، سفیر شوروی، و بولارد، وزیرمختار انگلیس، با آگاهی از اینکه رضاخان در کشور نزد مردم منفور است و کسی از وی پشتیبانی نخواهد کرد، نسبت به وی گستاخ‌تر شده و به او اولتیماتوم دادند که اگر تا ۲۶ شهریور استعفا ندهد، تهران اشغال خواهد شد. زمانی که روس‌ها به قزوین نزدیک شدند، تنها تلاش رضاخان معطوف به این بود که سلطنت خود را به هر هزینه‌ای حفظ کند؛ بنابراین در شب ۱۵ سپتامبر ۱۹۴۱/ ۲۴ شهریور ۱۳۲۰، فردی را نزد سر ریدر بولارد، وزیرمختار بی‌رحم بریتانیا، فرستاد تا او را به ماندن خود راضی کند،^۷ اما از آنجا که انگلیس در ۷ سپتامبر (۱۶ شهریور) به این نتیجه رسیده بود که نگاه داشتن رضا پهلوی دیگر به مصلحت نیست، بولارد پاسخ فرستاد که هیچ راهی جز استعفا وجود ندارد.^۸ شاه پهلوی که از نظر روحی و جسمی بسیار ضعیف شده بود، سرانجام به‌نفع ولیعهد ۲۱‌ساله‌اش استعفا داد و به طرف اصفهان گریخت.^۹

شگفت آن است که با وجود اشغال کشور، انتشار خبر استعفای وی باعث خوشحالی مردم ایران شد. پهلوی که در زمان کودتای ۱۲۹۹ در منزل استیجاری در سنگلج تهران زندگی می‌کرد، در زمان استعفا، پانصدمیلیون دلار در بانک‌های خارج پس‌انداز داشت. کریم سنجابی گفته است: او ۷۲ میلیون پول در بانک ملی داشت و با وجود حقوق چهل‌هزارتومانی سلطنت، از بودجه وزارت جنگ و شهرداری تهران سوءاستفاده می‌کرد و سپرده‌های او در بانک‌های دیگر ایران، بالغ بر ۶۸۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال بود.^{۱۰}

براساس اسناد موجود در پژوهشکده تاریخ معاصر، رضاخان در مدت سلطنت، ۱۶۲۷ روستا را تصاحب کرد، ۳۰۰۰ سند روستایی داشت و حدود ۴۵۰۰ سند باغ و مراتع و ۸هزار سند شش‌دانگ دیگر متعلق به او بود که با مجموع اسناد دیگر در ۱۳۲۰ به ۴۴ هزار سند رسید. ۲۵۴۵۸۵ نفر از

پیشروی روس‌ها به قزوین و شنیدن خبر متلاشی شدن لشکرهای تبریز، رضائیه، رشت، مشهد، اردبیل و گرگان در وضعیت غافل‌گیری، ابتکار عمل را به‌کلی از دست داد و با وجود آنکه در گذشته همواره شخصیت تزلزل‌ناپذیری از خود به‌نمایش گذاشته بود، در این زمان به‌طرز شگفت‌انگیزی خود را باخت، به‌گفته رزم‌آرا، رضاخان چنان خود را باخته بود که مرتب می‌دوید و گریه می‌کرد و می‌گفت: عن‌قریب است برسند، بگیرند و اعدامان کنند.^۳ فردوست در خاطرات خود روایت کرده است: در این موقع، رضاخان خمیده شده بود و بدون عصا نمی‌توانست حرکت کند... اراده‌اش را از دست داده بود و حرف‌های ضدونقیض می‌زد و هرکس هرچه می‌گفت، تصویب می‌شد.^۴ امرای ارتش نیز با مشاهده عجز و انکسار در رضاخان، روحیه خود را برای مقابله با نیروهای متخاصم از دست دادند و بیش از پیش به فکر فرار از جبهه‌های جنگ افتادند.

رضاخان بعد از اشغال شهرهای آذربایجان، به‌جای ضرب شست نشان دادن به دشمن، به فکر فرار افتاد و از ترس بمباران هواپیماهای شوروی به قم رفت؛^۵ اما در پی کاهش سرعت حرکت روس‌ها در شهرهای شمالی، دوباره مختصر جرئت پیدا کرد و به تهران بازگشت و کوشید، بر اوضاع مسلط شود.^۶ در این مدت، شهرهای شمالی ایران پیوسته آماج بمب‌های هوایی و توپ‌های زمینی ارتش روسیه قرار داشت. روز ۲۳ شهریور اسامیرنوف، سفیر شوروی، و بولارد، وزیرمختار انگلیس، با آگاهی از اینکه رضاخان در کشور نزد مردم منفور است و کسی از وی پشتیبانی نخواهد کرد، نسبت به وی گستاخ‌تر شده و به او اولتیماتوم دادند که اگر تا ۲۶ شهریور استعفا ندهد، تهران اشغال خواهد شد. زمانی که روس‌ها به قزوین نزدیک شدند، تنها تلاش رضاخان معطوف به این بود که سلطنت خود را به هر هزینه‌ای حفظ کند؛ بنابراین در شب ۱۵ سپتامبر ۱۹۴۱/ ۲۴ شهریور ۱۳۲۰، فردی را نزد سر ریدر بولارد، وزیرمختار بی‌رحم بریتانیا، فرستاد تا او را به ماندن خود راضی کند،^۷ اما از آنجا که انگلیس در ۷ سپتامبر (۱۶ شهریور) به این نتیجه رسیده بود که نگاه داشتن رضا پهلوی دیگر به مصلحت نیست، بولارد پاسخ فرستاد که هیچ راهی جز استعفا وجود ندارد.^۸ شاه پهلوی که از نظر روحی و جسمی بسیار ضعیف شده بود، سرانجام به‌نفع ولیعهد ۲۱‌ساله‌اش استعفا داد و به طرف اصفهان گریخت.^۹

شگفت آن است که با وجود اشغال کشور، انتشار خبر استعفای وی باعث خوشحالی مردم ایران شد. پهلوی که در زمان کودتای ۱۲۹۹ در منزل استیجاری در سنگلج تهران زندگی می‌کرد، در زمان استعفا، پانصدمیلیون دلار در بانک‌های خارج پس‌انداز داشت. کریم سنجابی گفته است: او ۷۲ میلیون پول در بانک ملی داشت و با وجود حقوق چهل‌هزارتومانی سلطنت، از بودجه وزارت جنگ و شهرداری تهران سوءاستفاده می‌کرد و سپرده‌های او در بانک‌های دیگر ایران، بالغ بر ۶۸۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال بود.^{۱۰}

براساس اسناد موجود در پژوهشکده تاریخ معاصر، رضاخان در مدت سلطنت، ۱۶۲۷ روستا را تصاحب کرد، ۳۰۰۰ سند روستایی داشت و حدود ۴۵۰۰ سند باغ و مراتع و ۸هزار سند شش‌دانگ دیگر متعلق به او بود که با مجموع اسناد دیگر در ۱۳۲۰ به ۴۴ هزار سند رسید. ۲۵۴۵۸۵ نفر از

فراخوان هشتمین جایزه جهانی اربعین

دبیرخانه هشتمین جایزه جهانی اربعین، جهت دریافت آثار زائران اربعین حسینی در موضوعات عکس، فیلم، سفرنامه، فعالان فضای مجازی و تألیف و ترجمه، فراخوان کرد.

به گزارش خبرگزاری حوزه از تهران، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، با توجه به ظرفیت معنوی بی‌نظیر و ارزشمند اربعین سید و سالار شهیدان، حسین‌بن علی‎^(ع) که با راهپیمایی

حدیث دارد که در قیامت زیر عرش خداوند تبارک و تعالی چهار نفر از اولین هستند و چهار نفر از آخرین. آن چهار نفری که از اولین هستند، حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسی و حضرت عیسی‎^(ع) می‌باشند و چهار نفری که از آخرین هستند، حضرت محمد‎^(ص)، حضرت علی، حضرت امام حسن و حضرت امام حسین‎^(ع)، می‌باشند و ریسمانی از عرش آویزان است و زائر قبر ما اهل‌بیت به‌واسطه آن طناب مورد لطف خداوند قرار می‌گیرد، افضل آنها زائرین حضرت رضا‎^(ع) است. عطایای خدا نسبت به زائرین حضرت رضا‎^(ع) از همه بیشتر و فضیلتش هم بیشتر است.

روایت دیگری از حضرت امام جواد‎^(ع) است که کسی سؤال می‌کند: شخص سرمایه‌دار و پول‌دار، مکه رفته اول زیارت خانه خدا را کرده و بعد مدینه قبر حضرت رسول‎^(ص) را زیارت کرده و بعد از آنجا در نجف حضرت امیرالمؤمنین علی‎^(ع) را زیارت کرده و کاظمین رفت و آنجا هم حضرت امام موسی کاظم‎^(ع) و امام جواد‎^(ع) را زیارت کرده. حالا باز هم این آدم سرمایه‌دار و پولدار است. آیا حج مستحبی برای این شخص افضل است یا اینکه زیارت امام رضا‎^(ع) حضرت فرمود: زیارت حضرت رضا‎^(ع) افضل است .

روایت دیگر است که کسی خدمت امام جواد‎^(ع) عرض می‌کند من از پدر شما شنیدم که فرمود: هرکسی قبر من(امام رضا‎^(ع)) را زیارت کند، معادل هزار حج است. حضرت فرمود: همین‌طور است؛ بلکه ثواب زیارت قبر پدرم برابر با هزار هزار حج است. از این روایت استفاده می‌شود که ثواب زیارت حضرت رضا‎^(ع) بی‌نهایت است؛ ولی یک شرط دارد وآن اینکه زائر دارای معرفت باشد؛ یعنی این زائر اهل ولایت باشد؛ اما اگر زائری باشد که ولایت ائمه‎^(ع) را قبول نداشته باشد، زیارت او قبول نمی‌شود.

از خود حضرت رضا‎^(ع) روایت شده است که حضرت می‌فرماید: کسی که قبر مرا بعد از فوتم زیارت کند، در سه جا من به فریاد او می‌رسم؛ «عند تطایرالکعب»؛ زمانی که نامه‌های اعمال این زائر پرواز می‌کند، آن‌وقت من به فریادش می‌رسم. «عندالمیزان»؛ وقتی که اعمال او سنجش می‌شود، به او کمک می‌کنم و «و عندالصراط»؛ یعنی هنگام عبور از صراط در آنجا من به فریاد این زائر می‌رسم. پس کسی که اهل ولایت باشد و اهل‌بیت‎^(ع) را از روی خلوص زیارت کند، بهشت بر او واجب و جهنم بر او حرام می‌شود. هرکسی که امام رضا‎^(ع) را با معرفت حقیق که امام مفترض الطاعة و واجب‌الاطاعة است، زیارت کند، بدنش ان‌شاءالله بر آتش جهنم حرام است و بهشت رفتنش واجب و حتمی است. این یک بشارت برای شیعیان اهل‌بیت و عصمت و طهارت‎^(ع) است. هرکسی پیرو این خاندان باشد، خداوند لطف و کرم خود را بر او عطا می‌کند.

منبع: تصایح اخلاقی، آیت‌الله محقق کابلی‎^(رحمته)، ص ۵۱

حجت‌الاسلام والمسلمین عالم‌زاده نوری

رمز مسئولیت‌پذیری مردم در جامعه، ایجاد زمینه برای نقش‌آفرینی آنهاست

حجت‌الاسلام والمسلمین عالم‌زاده نوری گفت: رمز مسئولیت‌پذیری و نقش‌آفرینی مردم در جامعه، ایجاد زمینه برای نقش‌آفرینی آنهاست. مردم نباید خود را کنار بکشند و تمام کارها را به حاکمان واگذار کنند.

به گزارش خبرگزاری حوزه در قم، حجت‌الاسلام والمسلمین محمد عالم‌زاده نوری، معاون تهذیب حوزه‌های علمیه، ۲۷مرداد در حاشیه بازدید از سومین نمایشگاه مسجد جامعه‌پرداز در شبستان بقیع مسجد مقدس جمکران، طی گفت‌وگویی با بیان اینکه موضوع این نمایشگاه یک موضوع اساسی و مهم است، اظهار کرد: نمایشگاه «مسجد جامعه‌پرداز» بر پایه حضور مردم در ساخت جامعه اسلامی تحت نگاه و امامت عالمان دینی شکل گرفته است.

وی با بیان اینکه، رمز مسئولیت‌پذیری و نقش‌آفرینی مردم در جامعه، ایجاد زمینه برای نقش‌آفرینی آنهاست، عنوان کرد: مردم نباید خود را کنار بکشند و تمام کارها را به حاکمان واگذار کنند؛ از سوی دیگر حاکمان نیز، نباید مردم را نادیده گرفته و خودشان را متولی تمام امور بدانند؛ بلکه باید از ظرفیت‌های توده مؤمنان برای حل مشکلات اجتماعی استفاده کنند.

لازم به‌ذکر است، سومین نمایشگاه مسجد جامعه‌پرداز در حالی در شبستان بقیع مسجد مقدس جمکران برپا شده که در دو دوره گذشته در مشهد مقدس و مصلائی تهران، میزبان ائمه جمعه، پژوهشگران و نظریه‌پردازان برجسته کشور بوده است.